

Thelonious Monk

– uz 100. obljetnicu rođenja

davor hrvoj

Poput Dizzyja Gillespieja, kultni status u povijesti jazz glazbe ima i jedan drugi ekscentrik čiju 100. obljetnicu rođenja također obilježavamo ove godine - klavirist i skladatelj Thelonious Sphere Monk (1917.-1982.). Iako ima puno zajedničkog s Dizzyjem Gillespiejem, Monk je uvijek bio drukčiji, svoj, jedinstven. Svojim sudjelovanjem na legendarnim jam sessionima u klubu Minton's Playhouse, gdje je Thelonious Monk bio kućni klavirist, izravno je utjecao na nastanak i razvoj bebopa.

Čudni akordi

U tom novom inovativnom i izazovnom okružju osjećao se kao riba u vodi a kroz svoje unikatne izvedbe nametnuo kao nadasve kreativna autorska osobnost u *jazzu*, glazbenik koji nije mario za konvencionalan pristup *jazzu*, ustaljena pravila i pripadnost bilo kojem stilu, iako je bio poznat kao "vrhovni svećenik" *bebopa*. Naime, iako je svoj pristup razvijao na postavkama *bebopa*, uveo ga je u novu ulicu kreirajući stil poznat kao "Monk's Music". Obilježili su ga ekstravagancija, glazbena kompleksnost, ali i rijetka jednostavnost i prirodnost u interpretacijama vrlo složenih pasaža, te posebnog Monkovski duh. Bio je ustrajan, od samog početka.

Bio je jedan od najosebujnijih *jazzista*, beskompromisan u kreiranju vlastitih glazbenih pravila, jedan od prvih *jazz* pijanista koji su eksperimentirali s ritmom, zvukom, harmonijama, melodijama, skladanjem i improvizacijama, a bio je i sjajan vođa sastava. Njegov je stil bio zasnovan na elementima tradicije - na klavirističkom stilu Jamesa P. Johnsona i Dukea Ellingtona, ali način na koji je to spajao s novim zamislama bio je osoban. Pijanist perkusivnog pristupa, Monk je bio škrt na notama, ali bogat originalnim zamislama; svim izvedbama udahnjivao je vlastiti, prepoznatljiv pristup. Korištenje pauza za njega je bilo važno gotovo toliko kao i sviranje tema. Uspostavio je jedinstvo improvizatorskog i skladateljskog iskaza, postigao je jasnoću, usredotočenost i, služeći se radikalnim metodama u kreiranju glazbe, dao nevjerojatan doprinos umjetnosti. Zbog drukčije tehnike sviranja mnogi su smatrali da nije osobit klavirist, a zbog njegovih zamisli koje su bile daleko ispred vremena u kojem ih je ostvarivao mnogi su držali da je umobolan. Kreirao je glazbu koju ljudi nisu razumjeli, mislili su da svira krive note i čudne akorde. No u tim akordima nema ničega čudnog - u potpunosti su logični. Jednom su ga na snimanju televizijske emisije tražili da odsvira one čudne akorde, a on je odvratio da kod njega nema čudnih akorda, da su svi normalni. Tajanstven i nepristupačan, Thelonius Monk je oko sebe stvorio uski krug prijatelja i suradnika, rijetkih *jazz* glazbnika koji su uspjeli prodrijeti u njegov osoban i originalan glazbeni svijet. Bio je genij, bio je i ekscentričan, ali i jedan je od divova *jazza* koje smatramo "nedodirljivima".

Skrivene poruke

Iako je najpoznatiji kao vođa sastava, ostvario je suradnje i snimke s vodećim *jazzistima* svoga doba: trubačem Rayom Copelandom, tenor saksofonistom Frankom Fosterom, vibrafonistom Miltonom Jacksonom, kontrabasistom Percyjem Heathom, te bubnjarima Artom Blakeyem, Arthurom Taylorom, Kennyjem Clarkeom i Maxom Roachom. Najviše albuma, a ujedno i najznačajnije, objavio je u drugoj polovici 1950-ih za diskografsku kuću Riverside, te u 1960-ima za Columbiju. Prvu snimku ostvario je 1944. godine na albumu “Bean and the Boys” tenor saksofonista Colemana Hawkinsa. Uz Hawkinsa, eksponiran je kao solist koji je već tada pokaza sklonost prema istraživanju, novom pristupu improvizaciji i prepoznatljivom zvuku. Važne suradnju ostvario je s još trojicom uglednih tenor saksofonista: u 1950-ima sa Sonnyjem Rollinsom i Johnom Coltraneom, a u 1960-ima sa Charliejem Rouseom.

Monk je snimio niz albuma koje možemo svrstati u antologijska izdanja *jazz* diskografije. Jedan od najznačajnijih je “Brilliant Corners”. Snimljen krajem 1956. godine, bio je to treći album što ga je objavio za Riverside, a prvi na kojem se pojavljuju puhači i na kojem izvodi uglavnom vlastite skladbe. U uglednom američkom časopisu DownBeatu čuveni je kritičar Nat Hentoff ovom albumu dodijelio maksimalnih pet zvjezdica i proglasio ga najznačajnijim albumom modernog *jazza* do tada. Zahvaljujući tom albumu Monkova je reputacija naglo uzdignuta na razinu zvijezde, istinskog *jazz* velikana. Poput ostalih albuma što ih je u drugoj polovici pedesetih snimio za Riverside, i ovaj predstavlja Monka u punom

sjaju, kao glazbenika koji je rušio postojeća pravila i na sebi svojstven način kreirao novu estetiku u *jazz* glazbi. Iako je u svoje doba bio neshvaćen i kritiziran, vrijeme je pokazalo da je njegov glazbeni pristup bio i te kako smislen, te je ostavio snažan trag u *jazz* glazbe.

Rijetko je svirao i snimao solo. Tijekom četiri desetljeća karijere snimio je tek nekoliko solo albuma, no njegova solo izvedbi standarda “Just a Gigolo” smatra se prvom solo izvedbom suvremenog *jazza* na klaviru. Album “Piano Solo” donosi njegove prve dokumentirane solo snimke. Snimio ih je tijekom prvog posjeta Europi, 1954. godine u Parizu u kojem je prije toga održao koncert, ali nisu bile odmah objavljene na diskografskom izdanju.

Osim kao pijanist jedinstvena i nekonvencionalnog pristupa koji i u solo izvedbama tijekom četrdesetak minuta neprestano intrigira i zadržava pažnju slušatelja, Monk je ovim izdanjem predstavljen i kao briljantan autor. Naime, osim jednog standarda snimio je izvedbe osam vlastitih skladbi koje je napisao krajem 1940-ih i početkom 1950-ih godina prošloga stoljeća, primjerice “Round Midnight”, “Evidence”, “Well You Needn’t”, “Reflections”, “Off Minor” i “Hackensack”.

Bio je skladatelj jedinstvena, prepoznatljiva rukopisa čija su brojna djela postala *jazz* standardima. Začuđuje koliko je *jazz* hitova trajne vrijednosti uspio skladati i svojim izvedbama proslaviti u samo nekoliko godina. Mnoge od njih nastale su u ranijem razdoblju njegove karijere. Primjerice, uz spomenute, samo od 1952. do 1954. godine snimio je za albume što ih je objavio za diskografsku kuću Prestige mnogobrojne skladbe, među ostalima “Bye-Ya”, “Monk's Dream”, “Little Rootie Tootie”,

“Bemsha Swing”, “Trinkle, Tinkle”, “Think of One”, “Let’s Call This”, “Friday The 13th”, “We See”, “Locomotive”, “Nutty”, “Work”, “Blue Monk” i “Swing”. Zajedno sa skladbama “Straight No Chaser”, “In Walked Bud”, “Epistrophy”, “Misterioso”, “Nutty”, “In Walked Bud”, “Misterioso”, “Pannonica” i “Teo”.

Monk je svaku novu izvedbu ostvarivao na drukčiji način, a svirao ih je bez straha da će doći do zasićenja. Glazba je to koja se u punoj snazi pred slušateljem razotkriva tek kroz višestruko preslušavanje, koja uvijek iznenađuje novim detaljima, skrivenim porukama, nestašlucima i osebnim rješenjima. Zato njegova glazba, nastala prije više od šest desetljeća, i danas djeluje svježije, zanimljivo i izazovno, a spomenute su skladbe na repertoaru svakog jazzista.

Najznačajnije otkriće u povijesti jazz

Pijanist Danilo Perez, koji je snimio album “Panamonk”, posvećen velikanu, jednom mi je rekao: *“Mogu li svirati Monkovu glazbu i pronaći način da ju interpretiram na vlastiti način, to će me naučiti o životu.”* Još jedan ugledni pijanist, Jason Moran, koji je ostvario multimedijalno djelo spojivši Monkove skladbe s video zapisima i posebno osmišljenim osvjetljenjem, osjeća snažnu povezanost s velikanovom glazbom: *“Kad sam ga prvi put čuo, bio sam šokiran jer nikad nisam čuo nekoga da tako svira. Formirao je moju sliku o tome što bi jazz trebao biti. Jazz je Thelonious Monk! Najznačajnija je osoba u mom razvoju kao jazzista. Nije riječ samo o načinu na koji je svirao, koji je jedinstven; tu su i njegove skladbe koje*

su neusporedive s bilo čim drugim. Tu su i njegov izgled, način kretanja na pozornici, povezanost s glazbom koju je svirao. Njegovi su pokreti bili združeni s glazbom. To je bila suština umjetnosti.”

Takav način razmišljanja jazz glazbenika znak je da poštovanje glazbe Theloniousa Monka nikad neće prestati. Osim toga, potraga za njegovim neobjavljenim snimkama nikad ne prestaje, a novootkriveni tonski zapisi, ako je to moguće, redovito se objavljuju na diskografskim izdanjima. Radi se, od reda, o biserima jazz diskografije.

Prije nekoliko godina objavljena je senzacionalna vijest da je pronađena snimka koncerta što ga je Monk s jednako slavnim saksofonistom Johnom Coltraneom ostvario 1957. godine na koncertu u njujorškom Carnegie Hallu. Naime, početkom 2005. godine, tijekom procesa katalogiziranja fundusa, stručnjak za digitaliziranje tonske građe i veliki poznavatelj jazz, voditelj Kongresne knjižnice u Washingtonu Larry Appelbaum je gotovo slučajno pronašao snimku što ju je popularni Voice of America snimao za svoje radio potrebe. Iznenađenje je bilo veliko jer usprkos naporima, budući da je Down Beat u članku o tom koncertu objavio da je VOA snimio koncert, nitko nije uspio pronaći taj materijal. Neki su kritičari izjavili da se radi o najznačajnijem otkriću u povijesti jazz. Snimka je objavljena na CD-u “Thelonious Monk Quartet with John Coltrane at Carnegie Hall” koji je odmah postao objektom proučavanja kritičara diljem svijeta. U uglednom američkom stručnom jazz časopisu Down Beatu dobio je najvišu ocjenu, pet zvjezdica, upravo kao i album “Thelonious Monk with John Coltrane” što ga je tvrtka Jazzland objavila 1958. godine.

Iako su neki kritičari taj kvartet proglasili jednim od najboljih u povijesti *jazza*, to je jedna od rijetkih zajedničkih snimaka dvojice velikana *jazza* koji su surađivali samo šest mjeseci. Osim spomenutog albuma, postoji amaterska snimka četrdesetominutnog klupskog nastupa što ga je tvrtka Blue Note 1993. godine objavila na CD-u “Live at the Five Spot - Discovery!”. Za razliku od te, snimka s koncerta u Carnegie Hallu izvrsne je tehničke kvalitete i pruža potpuni užitak slušanja glazbe. U novije vrijeme objavljen je i CD sa snimkom koncerta što ga je Monkov kvartet održao 1964. godine na Monterey Jazz Festivalu, a na CD-u, ali i vinilu i DVD-u, pod nazivom “Paris 1969” objavljena je novootkrivena snimka koncerta što ga je Monk, također s kvartetom, održao pred kraj svoje karijere, 15. prosinca 1969. godine u pariškoj dvorani Salle Pleyel.

Tijekom ove godine u cijelom se svijetu održavaju koncerti u povodu obilježavanja 100. godišnjice rođenja ove dvojice velikana. Jedan od najvažnijih projekata ostvario je slavni trubač je Charles Tolliver, koji je transkribirao glazbu s albuma “The Thelonious Monk Orchestra: At Town Hall” koji donosi snimku koncerta što ga je Monk s kvartetom, netipičnoj postavi za njegovo djelovanje, ostvario 1959. u njujorškom Town Hallu. Okupivši vodeće *jazz* glazbenike Tolliver tu glazbu izvodi diljem svijeta, a projekt će zaključiti nastupima u Hrvatskoj: 23. studenoga u ciklusu Jazz.hr u dvorani “Blagoje Bersa” na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te dan poslije u Hrvatskom kulturnom domu na festivalu Jazz Time u Rijeci. No, tada će nastupiti uz hrvatske glazbenike koje će za tu prigodu okupiti Saša Nestorović.

